

توان‌یابان؛ جامعه‌ای که استحقاق رشد در بستر کار گماری دارند

لزوم تحقق ۳ درصدی سهم اشتغال معلولان

گزارش

مسئله اشتغال و فراهم شدن بسترهای حضور فعالانه اقشار مختلف جامعه در بازار کار و تولید یکی از بازرترین ضروریات اساسی جامعه و اقتصاد خانوار به شمار می‌رود که البته این مهم در قالب فرصت‌های شغلی در بستر اقتصاد، تولید و خدمات برای جامعه معلولان دارای معنایی متفاوت از دیگر افراد جامعه است؛ به این دلیل که اشتغال این بخش از جامعه علاوه بر درآمزی و استقلال اجتماعی، موجبات توانمندسازی آنها و کاهش وابستگی به دیگران را فراهم می‌آورد. با نگاهی به ضروریات مورد نیاز معلولان به عنوان بخشی از جامعه که ظرفیت‌های گسترده‌ای در راستای فعالیت‌های اقتصادی، تولیدی و خدماتی دارند و توان آنها در بهره‌مندی از فرصت‌های شغلی نادیده گرفته شده و زمینه اشتغال برای آنها فراهم نشده، در این شماره وضعیت جامعه معلولان را در خصوص شاخص اشتغال مورد بررسی قرار می‌دهیم.

بخشی از چالش‌های شغلی معلولان را خواهد داشت. البته اصلاح قوانین و مقررات بخش اشتغال مخصوص در حوزه‌های مرتبط با معلولان در چارچوب‌هایی مانند «تبدیل وضعیت معلولان شاغل دستگاه‌های دولتی» و «افزایش درصد استخدام معلولان در دستگاه‌های دولتی» بیش از سه درصد نیز می‌تواند به اشتغال بیشتر آنها و رشد توانمندسازی این بخش از جامعه منجر شود. در این زمینه همچنین می‌توان از ظرفیت‌های قانونی در حوزه‌های معافیت مالیاتی اشتغال معلولان برای کارفرمایان و حمایت‌های بیمه‌ای دولت برای آنها در راستای ایجاد موارد انگیزشی جامعه کارفرمایان در جذب بیشتر معلولان بهره برد.

مهارت‌آموزی در راستای توانمندسازی معلولان

معاون وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و رییس سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور با بیان اینکه ۱۰۶ استاندارد آموزشی و مهارتی ویژه افراد معلول در این سازمان تدوین شده، اظهار داشت: «این استانداردهای آموزشی مختص جامعه معلولان نقش بسزایی در اشتغال آنان ایفا می‌کند.» غلامحسین حسینی نیا با اشاره به اینکه کسب مهارت‌های متناسب با جامعه معلولان در ایجاد و پایداری اشتغال حائز اهمیت است، تصریح کرد: «۱۵ کارگاه مهارتی ویژه افراد دارای معلولیت و خصوصاً نابینایان در ۱۵ استان کشور که دارای بیشترین آمار افراد معلول است، راه‌اندازی می‌شود. در این راستا، ارائه آموزش‌های مهارتی و تهیه تجهیزات متناسب با شرایط جسمی معلولان از برنامه‌های این سازمان در توسعه مهارت‌افزایی برای این مخاطبان خاص به شمار می‌رود.» وی همچنین معتقد است: «توسعه مهارت‌آموزی اقدامی ملی در راستای گسترش آموزش‌های مهارتی و مهارت‌افزایی کارجویان و شاغلان بوده و باید تلاش شود تا بادرک شرایط معلولان و نیازسنجی، آینده‌نگری، هم‌افزایی اندیشه‌ها و کار حداکثری و نیز با تشکیل کارگروه‌های تخصصی در راستای اشتغال این جامعه هدف گام برداریم.»

راهکار حل چالش اشتغال معلولان

ظرفیت‌های حمایتی قانون، اساس نگاه یکسان به افراد جامعه در توزیع امکانات، شرایط و فرصت‌ها، بهره‌مندی از توانایی‌ها و دانش جامعه معلولان در راستای ارتقاء کمی و کیفی توسعه و شرایط خاص معلولان و ضرورت ایجاد بسترهای زندگی، اشتغال و فعالیت اقتصادی برای معلولان، موجب شده تا براساس آن دولت‌ها با سیاستگذاری اثربخش و مستمر، رفع برخی چالش‌های این بخش از جامعه را دنبال کنند. این نگاه ویژه به جامعه معلولان با دیده شدن در قالب بودجه‌های سالیانه کشور، علاوه بر زمینه‌سازی در رفع مشکلات جاری آنها، مسأله اشتغال و رفع بیکاری این بخش از جامعه را با سیاستگذاری و حمایت مالی با استفاده از ظرفیت همه دستگاه‌ها موجب خواهد شد. داده‌های جمعیتی، استعدادهای بالقوه، ظرفیت‌های جمعیت دانش‌آموخته و مهارت‌های فنی و تخصصی حوزه بازار کار بخشی از داشته‌های ارزشمند جامعه معلولان برای حضور در عرصه‌های مختلف مانند اشتغال و کسب و کار محسوب می‌شوند که در صورت توجهات لازم و بسترسازی برای حضور معلولان در این حوزه‌ها، امکان بهره‌مندی جامعه از آنها و رشد و تعالی این بخش از جامعه ممکن خواهد شد.

را افراد معلول بهتر از نیروی کار سالم انجام می‌دهند و این دلیل بر تمرکز توانایی‌های معقول توان‌یابان است. با این اوصاف در کشور ما مشاغل وجود دارد که ویژگی‌ها و مشخصه‌های خاصی را برای فرد داوطلب و متناسب با شرایط معلولان ارائه می‌کند. به گفته کریمی‌بیراوند، برنامه ویژه توسعه اشتغال معلولان و مخاطبان سازمان بهزیستی در سطح ملی تدوین شده که با برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته، در سال ۱۴۰۱ میزان اشتغال در حوزه مخاطبان بهزیستی را حداقل دو برابر خواهیم کرد. معاون وزارت کار با اشاره به تدوین زیست‌بوم اشتغال جامعه مخاطبان بهزیستی، گفت: «مسئله نقطه عطفی برای اشتغال معلولان خواهد بود.»

ضرورت تبدیل جامعه معلولان به قشر مولد

معاون اول رییس‌جمهور پیش از این رعایت مفاد قانون مبنی بر استخدام و اشتغال معلولان را اصلی مهم خواند و از مسئولان ذی‌ربط خواست، فراتر از فرایند استخدام در دستگاه‌های دولتی، زمینه اشتغال افراد دارای معلولیت در بخش‌های مختلف جامعه را فراهم آورند. محمد مخبر اجرای قانون حمایت از معلولان را به دلیل سروکار داشتن با جان و کرامت انسان‌ها، جمله اولویت‌های این دولت خواند و با تأکید بر جدیت دستگاه‌های متولی برای حل مشکلات معلولان، از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی خواست با رصد مداوم تکالیف دستگاه‌های ذی‌ربط، روند اجرای این قانون را دوره‌ای به مسئولان و مردم گزارش دهد. معاون اول رییس‌جمهور با تأکید بر ضرورت توانمندسازی معلولان، خاطر نشان کرد: «باید با افزایش توانمندی‌های جامعه معلولان و ظهور و بروز استعدادهای آنها، این قشر از جامعه را به جامعه‌ای مولد برای حل مشکلات کشور و اداره زندگی خودشان تبدیل کرد.» مخبر، رعایت مفاد قانون مبنی بر استخدام و اشتغال معلولان را مهم و اساسی دانست و خواستار ایجاد زمینه اشتغال افراد دارای معلولیت در بخش‌های مختلف جامعه با توجه به زیرساخت‌های جدید در حوزه فناوری‌های ارتباطی و تعاملی شد.

اصلاح قوانین اشتغال به نفع معلولان

بر اساس ماده (۱۵) قانون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت مبنی بر اینکه «دولت مکلف است حداقل سه درصد از مجوزهای استخدامی (رسمی، پیمانی، کارگری) دستگاه‌های دولتی و عمومی اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات، شرکت‌ها و نهادهای عمومی و انقلابی و دیگر دستگاه‌هایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می‌کنند به جز موارد ذکر شده در بندهای (ت) و (ث) ماده (۱۱) این قانون را به افراد دارای معلولیت واجد شرایط اختصاص دهد» دولت‌ها باید زمینه اجرای قانون جذب و استخدام معلولان را در نهادها دولتی و همچنین با حمایت‌های لازم در بخش خصوصی فراهم کنند تا علاوه بر ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری، زمینه توانمندسازی معلولان فراهم شود. بخش خصوصی البته در صورت دریافت حمایت‌های قانونی و ایجاد بسترهای در اختیار در حوزه تسهیلات مالی، مالیاتی و بیمه‌ای از طرف دولت با بهره‌مندی از ظرفیت‌های تولید و اشتغال، امکان حل

آورده است که افراد دارای معلولیت، اقلیت قابل توجهی در جوامع و از فقیرترین اقشار هستند که بخش عمده‌ای از آنها به علت نداشتن شغل مناسب در جمع‌بیکاران محسوب شده و جزء افراد سطح پایین درآمدی قرار دارند.

الزام تحقق ۳ درصدی سهم اشتغال معلولان

قانون جامع حمایت از معلولان در اسفندماه سال ۱۳۹۶ در مجلس شورای اسلامی، تصویب و مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفت که براساس آن مهمترین نیازهای جامعه هدف معلولان برای رفع تبعیض از فرصت‌های در اختیار اشتغال و حضور در جامعه پاسخ داده خواهد شد تا سیاستگذاری در موضوع اشتغال معلولان به عنوان مهمترین خواست آنها مورد توجه قرار گیرد. این قانون به موضوعاتی همچون ارائه خدمات بهداشتی، درمانی و توانبخشی، ایجاد تسهیلات برای شکل‌گیری فرصت‌های اشتغال معلولان و اختصاص حداقل سه درصد از مجوزهای استخدامی به افراد دارای معلولیت پرداخته است که بر اساس ماده یک قانون مذکور، دولت موظف است زمینه لازم را برای تأمین حقوق معلولان فراهم و حمایت‌های کافی از آنها به عمل آورد. همچنین بر مبنای ماده (۷) قانون جامع حمایت از معلولان، دولت وظیفه دارد برای ایجاد فرصت شغلی افراد معلول، تسهیلاتی مانند، سهم سه درصدی استخدام دستگاه‌های دولتی و عمومی به افراد معلول، تأمین حق بیمه سهم کارفرما توسط سازمان بهزیستی و پرداخت آن به کارفرمایانی که افراد معلول را به کار می‌گیرند، پرداخت تسهیلات اعتباری خوداشتغالی به افراد معلول، اختصاص حداقل ۶۰ درصد از پست‌های سازمانی تلفنچی (اپراتور تلفن) دستگاه‌های دولتی به افراد نابینا و کم‌بینا و معلولان جسمی - حرکتی و اختصاص حداقل ۶۰ درصد از پست‌های سازمانی متصدی دفتری و ماشین‌نویسی دستگاه‌ها، شرکت‌ها و نهادهای عمومی به معلولان جسمی - حرکتی را فراهم کند.

هدفگذاری اشتغال دو برابری معلولان در سال ۱۴۰۱

معاون توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی در خصوص اشتغال جامعه معلولان می‌گوید: «کمیته ویژه اشتغال معلولان زیر نظر مستقیم این معاونت تشکیل شده که رسیدن به اهداف مرتبط با آن دارای سه رکن مهارت‌یابی و مهارت‌سازی با کمک و حمایت سازمان فنی و حرفه‌ای، شناسایی با در نظر گرفتن جوانب عرضه و تقاضا با کمک و حمایت سازمان بهزیستی و کارایی با حمایت و کمک وزارت کار، سازمان بهزیستی و سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در عرصه معلولان، از کان مهم این کمیته را شامل می‌شود.» محمود کریمی‌بیراوند با اشاره به اینکه موضوع حمایت و اشتغال معلولان از رویکردهای ویژه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی محسوب می‌شود، معتقد است: «بر این اساس برای هر فرصت شغلی، جوانب عرضه کالا و تقاضای بازار منطقی و علمی سنجیده شده و داده‌های مرحله اول تحلیل و بررسی و بر اساس آنها، برنامه‌های ایجاد فرصت‌های شغلی سیاستگذاری و اجرایی می‌شود.» معاون وزیر کار همچنین با بیان اینکه افراد توان‌یاب دارای ویژگی‌هایی هستند که حتی ممکن است در افراد سالم کمتر دیده شود، تصریح می‌کند: «بر اساس منطق و تجربه می‌توان گفت که برخی از مسئولیت‌ها و مشاغل

شرایط نامناسب بازار کار و شاخص پایین‌تر از میانگین کشوری نسبت اشتغال و نرخ بالای بیکاری، عدم تناسب عرضه و تقاضا در بازار کار، نبود فرصت‌های برابر بخصوص در حوزه‌های شغلی و فعالیت‌های اقتصادی، عدم توانایی در تأمین معیشت به دلیل فرصت‌های ناکافی اشتغال و همچنین عدم بهره‌مندی جامعه و حوزه تولید از توانایی‌های جمعیت معلولان تنها بخشی از مسائل، چالش‌ها و مشکلاتی است که به صورت دوسویه، جامعه و معلولان متحمل می‌شوند.

نبود فرصت‌های برابر اشتغال برای معلولان

جامعه معلولان در کشور ما به مانند دیگر افراد جامعه از استعدادهای کارآمد، مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، تحصیلات دانشگاهی و از دانش‌های روز آموزشی بهره‌مندند، اما به دلیل نبود بسترسازی در حوزه ایجاد فرصت‌های برابر شغلی، بی‌توجهی به اجرای قوانین مرتبط با اشتغال معلولان در قالب بخشی از چالش‌های معلولان در حوزه کسب و کار، زمینه وابستگی مستمر این افراد به خانواده و جامعه فراهم شده و عدم توانمندسازی آنها را به دنبال داشته است. با توجه به اینکه بسترهای رشد برابری در این بحث وجود دارند که زمینه برقراری عدالت را ایجاد کرده و رشد توانایی و استعداد افراد را موجب می‌شوند و ضرورت ایجاد این فرصت‌ها برای معلولان می‌تواند بر طرف‌کننده برخی از چالش‌های آنها، مشکلات اشاره شده در حوزه اشتغال به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی کسب درآمد و استقلال معلولان باشد، سیاستگذاری هدفمند در حوزه اشتغال و برنامه‌ریزی اصولی برای این بخش از جامعه را می‌طلبد.

آمار معلولان در ایران و جهان

بر اساس داده‌های آماری، حدود ۱۵ درصد از جمعیت جهان یعنی بیش از یک میلیارد نفر بر نوعی از معلولیت مواجه هستند که این افراد به دلیل زیرساخت‌های ضعیف در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی و آموزشی، امکان و فرصت مشارکت کمتری برای حضور در جوامع دارند و در قیاس با دیگر اقشار، چالش‌های بیشتری را بخصوص در بخش اشتغال و کسب درآمد تجربه می‌کنند. در کشور مانیز افراد دارای معلولیت، بخش قابل توجهی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. مطابق گزارش سازمان بهداشت جهانی، به طور متوسط هر صد فرد ایرانی در مجموع ۹.۳ سال با نوعی معلولیت زندگی می‌کنند و این رقم در کشورهای توسعه‌یافته مانند آلمان ۶.۸، هلند ۶.۴، سوئد ۶.۸ و در کشورهای غیر توسعه‌یافته مانند چاد ۱۳.۶، نیجریه ۱۳.۲ و زامبیا ۱۴.۲ است. بر اساس تازه‌ترین آمار جمعیتی کشور، در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ میزان ۲۰.۱ درصد از جمعیت کل کشور را جامعه معلولان تشکیل داده‌اند. البته با توجه به آمارهای اعلامی مختلف در این حوزه که حکایت از سهم حدود ۱۰ درصدی معلولان از جمعیت کشور دارد، ضعف داده‌های آماری در این حوزه بارز است و طبیعتاً بدون داده‌های دقیق و قابل استناد، سیاستگذاری بخصوص در بخش شاخص‌های عمده بازار کار مشکل خواهد بود. بر اساس اعلام سازمان بین‌المللی کار در سال ۲۰۱۵ تعداد ۷۵۰ میلیون نفر در جهان دارای انواع معلولیت‌اند که از این تعداد نزدیک ۴۷۰ میلیون نفر در سن کار هستند و بیش از ۸۰ درصد این افراد در کشورهای در حال توسعه قرار دارند. همچنین این سازمان در ۲۰۱۶ در گزارش سالیانه خود

حسین بهاروند

روزنامه‌نگار

سازمان‌های کارگری؛ حلقه ارتباط سه‌جانبه‌گرایی

بخشی از ارکان سه‌جانبه‌گرایی و مشارکت فعالانه جامعه کارگران در تصمیم‌سازی‌های حوزه کار و اشتغال در کالبد سازمان‌ها، تشکلات، انجمن‌ها و سندیکاها کارگری موجودیت و توسعه می‌یابد. بخش قابل توجهی از این گروه‌ها در فضای کسب و کار و اشتغال کشور ما در چارچوب انجمن صنفی کارگری، شورای اسلامی کار، تعاونی‌های کارگری و کانون‌های بازنشتگی و البته نمایندگی جامعه و اصناف مختلف کارگران در حال فعالیت هستند. در این بین، شاخص‌ترین حضور سازمان‌های کارگری را در شوراهای عالی کار و برای تصمیمات مهم حوزه بازار کار و اشتغال، فعالیت انجمن‌های صنفی کارگری و همچنین حضور فعالانه کانون‌های بازنشتگی در تلاش برای طرح، بررسی، رسیدگی و حل چالش‌های مرتبط با حقوق کارگران و بازنشتگان می‌توان دید. طبق ماده (۱۳۱) قانون کار و در راستای اجرای اصل (۲۶) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، به منظور حفظ و منافع مشروع و قانونی و بهبود وضع اقتصادی کارگران و کارفرمایان، این قشر می‌تواند مبادرت به تشکیل انجمن‌های صنفی کند که این بخش از قانون اساسی، روشن‌کننده حقوق قانونی جامعه کارگری است. تشکیل انجمن‌های صنفی توسط کارگران و کارفرمایان نقش بسیار مهمی در راستای حمایت از منافع شغلی و نظم بخشیدن به روابط میان کارگران و کارفرمایان، پیگیری و تحقق حقوق مبتنی بر قانون این قشر، تلاش در اصلاح رویه‌ها و مقررات ناکارآمد و همچنین نظام‌مند و قانونمند کردن پیگیری مطالبات کارگران و کارفرمایان به عنوان اقشار مولد جامعه دارد. آموزش نیروهای کار و کارفرمایان، اطلاع از تعداد کارگران و بنگاه‌ها در کشور، شناسایی کارگاه‌های غیرمجاز، شناسایی بنگاه‌های فعال و راکد، پیگیری حقوق و مطالبه‌های کارگران، شناسایی و حل مشکلات بنگاه‌ها و مشارکت تخصصی در تصمیم‌گیری‌های بخشی از مهمترین مباحثی است که در روند فعالیت تشکلات مورد اقدام قرار می‌گیرد. بر اساس داده‌های آماری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، در حال حاضر تعداد ۱۰ هزار و ۴۶۸ تشکل کارگری در کشور فعال هستند که نمایندگان کارگران در کارگاه‌ها، شوراهای اسلامی کار و انجمن‌های صنفی کارگری بیشترین تعداد این تشکلات را شامل می‌شوند.

همچنین تعداد ۲ هزار و ۶۹۰ مورد تشکل حوزه کارفرمایان در سطح کشور ثبت شده و در حال فعالیت هستند که از این تعداد ۲ هزار و ۵۵۷ انجمن صنفی کارفرمایان، ۱۳۳ کانون انجمن‌های صنفی کارفرمایان است که این تشکلات نیز بالطبع پیگیر طرح، بررسی و رفع بخشی از مشکلات کارفرمایان در عرصه‌های مختلف هستند. در واقع کارفرمایان ارتباط با تشکلات حوزه کارگری، دولت به عنوان کارفرمای بزرگ و نهاد ناظر بر حوزه کار و تولید و تعیین‌کننده سیاست‌های کلان کار و همچنین نهادهای مرتبط با حوزه کار و اشتغال مانند سازمان تأمین اجتماعی را از طریق نهادهای صنفی کارفرمایان برقرار می‌کنند.

